

Ingeborg Appel

Den 5. November 1948 døde Ingeborg Appel, en af »Historisk Samfund«s gamle trofaste Medlemmer i Askov, 80 Aar gammel. Naar det særligt skal omtales her i Aarbogen, er det, fordi med hendes Død er en af de sidste af den gamle Kreds i Askov og Ladelund, som var med til at starte og støtte »Ribe Amts historiske Samfund«, gaaet bort. Ingeborg Appel var som bekendt en Datter af Ludvig Schrøder, der under Paavirkning af Frede Boisen, Rødkilde, fik Tanken om Dannelsen af et historisk Samfund for Ribe Amt, det første af sin Art her i Landet. Ribe Amts hist. Smf. er saaledes et ægte Barn af den danske Højskole, saadan som Højskolen var i sin Oprindelse. Det allerførste Møde blev da ogsaa holdt paa Askov Højskole. Og i Beretningen herom møder vi alle de gamle Navne fra den Tid:

»18. Dec. 1901 Møde paa Askov Højskole. Stærk Snefog med Togstandsning. Provst J. Nissen kom ikke og næsten ingen fremmede, men Lærlingerne, Lærerne og en Del af deres Husfolk tæller snart op. Der var omtrent et Par hundrede Mennesker. Marius Kristensen talte først, siden Schrøder, saa Udtalelser af H. Nutzhorn, H. Feilberg og Marius Kristensen og Poul Bjerger«.

I Ingeborg Appels Tid, 1914 og 1921, holdt »Ribe Amts historiske Samfund« Møde paa Askov Højskole. Sidste Gang i 1939. Fru Appel har selv bidraget til Aarbogen med en Artikel om H. Svejstrup i Aarg. 1935.

Denne nære og levende Forbindelse mellem Højskolen og det lokalhistoriske Arbejde er vel ikke saa stærk i vore Dage. Det skyldes vist en Forskydning i Sigtet baade indenfor Højskolens Arbejde og i det lokalhistoriske Arbejde. Højskolen har vel, som af Elin Appel fremhævet, fjernet sig noget fra det »historisk-poetiske« Livssyn, det ægte danske, der var dens Udgangspunkt, og det lokalhistoriske Arbejde har vel ofte været mindre »poetisk«. Men saa sandt som »det ægte danske« kan defineres som den gamle Præst Otto Møller i Gylling gjorde det, som »Folkets Sprog med alle de gode Værker, som i dette er skænket Folket fra Arilds Tid til disse Dage, Folkets Levnedsløb med dets Bedrifter og Lidelser, med dets Drømme og dets Arbejde, Folkets Land, Landets Planter og Dyr, Folkets Love og Indretninger, alt det, hvorom vi kan sige, at det er vort«, saa skulde Forbindelsen med Højskolen kunne bevares. Det vil være til Skade for begge Parter, om det ikke sker.

K. Høgsbro Østergaard.

I. H. Byriel

Iver Hansen Byriel er født 23. Aug. 1860 i Brandrup, Haderslev Amt, hvor Forældrene ejede en mindre Landejendom. Efter Konfirmationen fik han Lyst til Skolegerningen, der endnu dengang foregik paa Dansk med et Par ugentlige Timer i tysk Sprog. Han blev Hjælpelærer eller »Præparand«, som det hed, flere Steder og underviste de

smaa paa 6—9 Aar. 1882 kom han paa Forberedelsesskole i Aabenraa og 1883—86 paa Seminariet i Tønder, hvor Undervisningen fra Foraaret 1884 skete udelukkende paa Tysk. Samtidig blev der gjort de største Anstrengelser for at gøre de nord-slesvigske Elever til Tyskere, hvad der dog i mange Tilfælde aldrig lykkedes.

Efter at have taget Eksamen blev Byriel Lærer i Hjortved, S. Hygum Sogn, 1886—88, derefter i V. Lindet, Gram Sogn. I Sommeren 1891 fik han Meddelelse fra Skolemyndighederne om, at han fra 1. November skulde forflyttes til de frisiske Egne »Im Interesse des Dienstes« (i Tjenestens Interesse). Han tøvede med Svaret paa denne Meddelelse til hen i Efteraaret, og det kom da til at lyde paa, at dette Embede nægtede han at varetage og var villig til at opgive Stillingen som Lærer, men ønskede dog at forblive i Lindet til 1. Maj 1892, hvad der blev ham tilstaaet.

Byriel søgte saa Embede flere Steder nord for Grænsen, indtil han fik Førstelærerembedet i Ø. Vandrup med Tiltrædelse 1. Juni 1892. Han var meget glad over dette, da det altid havde været ham en Plage at være tysk Lærer. I Vandrup virkede han saa til 1. Sep. 1930, da han faldt for Aldersgrænsen. Han flyttede derefter til en Datter i Vandrup Stationsby.

Han var gift med Helene Petersen, der ogsaa var Sønderjyde, idet hun var en Skovriderdatter fra Gram. Hun døde 1926 60½ Aar gammel. I Ægteskabet er der 9 Børn.

Til sin Død følte Byriel sig som fuldblods Sønderjyde; det slesvigske Spørgsmaal laa ham stærkt paa Sinde; han har da ogsaa udført et stort Ar-

bejde inden for de sønderjydske Foreninger. Desuden røgtede han flere Tillidshverv i Sognet. Her vil vi især mindes hans historiske Arbejder. De fremkom i vor Aarbog i to Perioder, nemlig 1907—18 og 1941—46 med et meget langt Pusterum imellem. Til første Periode hørte »Smaatræk fra Vamdrupegnen i 1849« (1907), »Fra Fæste til Selveje« (1908), »Mikkelsgrande i Øster Vamdrup« (1909), »Da de Hjarup Gaardmænd laante« (1910), »Hellig Thøgers Kirke i Endrupskov« (1912), »Minder fra Foldingbroegnen i Krigen 1848—50« (1912), »Fra Vamdrup Sogn« (1918). Den sidste Række udarbejdede han som gammel Pensionist: »Østerbygaard« (1941), »Bastrup Ejerlavs Historie« (1943), »Ejendomsretten til Søgaard Sø« (1943) og i Samarbejde med Forfatteren af disse Linjer »Udskiftningen i Øster Vamdrup« (1946). Ogsaa i Slesvigsk Søndagsblad, i Sønderjydske Maanedsskrift og i Dagblade har han skrevet Smaaartikler om historiske Forhold.

Byriel døde 25. Marts 1949. Han vil med Tak blive mindet for de Bidrag han har givet til Vamdrupegnens Historie.

H. K. K.

Hans Peter Torbøl

En af Historisk Samfunds gode Venner og trofaste Medarbejdere gik bort, da Læge Hans Torbøl den 3. Marts 1950 døde i Skanderborg af en Hjerneblødning. I en lang Aarrække sad han i Bestyrelsen for Historisk Samfund, og hans Venlighed og pud-

sige Lune har ofte faaet en eller anden lidt vanskelig Situation til at skride. Desuden har han leveret flere interessante Bidrag til vor Aarbog. Saaledes har han af Sognepræsten Jacob Stampes efterladte Optegnelser i N. Nebel Præstearkiv skrevet »Efterretninger om Strandinger« (1926), særlig værdifuld er Afhandlingen i 1929: »Nørre Nebel Kirke«, der ogsaa for en stor Del hviler paa Stampes Samlinger. Endvidere har han skrevet »Hundrede Aar« (1935) i Anledning af Søren Posts 100 Aars Fødselsdag, »Peder Poulsen, Vittarp« (1940) og »Hedens Opdyrkning« (1941).

Ogsaa paa anden Vis gav hans historiske Interesse sig Udslag; han var saaledes med til at oprette et Sognearkiv for N. Nebel og Lydum Sogne, og senere gav han Stødet til, at det nu igangværende Arbejde med at skrive disse Sognes Historie blev paabegyndt.

Han elskede nemlig N. Nebel By og Omegn. Paa den Egn er han født og vokset op, idet han er født i Torbøl, Ovtrup Sogn, 6. Nov. 1868, som Søn af Gaardejer Hans P. Petersen og Hustru Eline Marie Arnum, der var indvandrede Sønderjyder. Og i N. Nebel virkede han i over 40 Aar som Læge. Han var meget omhyggelig for sine Patienter, ikke af mange Ord, men afholdt for sin Omhu og Velvilje.

Endvidere var han meget optaget af Byens, Egnens og Samfundets Forhold i det hele taget. Han tog da ogsaa ivrig Del i politiske Debatter. Han virkede meget for Selvstyretanken og har skrevet flere Skrifter herom, ligesom han ogsaa har oversat Bøger fra Engelsk om Lokalisme.

Læge Torbøl var gift med Laura Mettine Frederiksen, der endnu lever som Enke i Skanderborg.

I 1949 solgte Læge Torbøl sin Praksis i N. Nebel og flyttede til denne By, hvor en Datter var gift og bosat.

Det var en haard Omgang for den gamle Læge. Han længtes efter det kære Nebel. Han kastede sig da ud i Arbejdet med en ny Bog, som han ogsaa naaede at faa færdig og se udkomme: »Politik og Kristendom«, en Bog, der giver et godt Bidrag til hans Tankegang og Livsopfattelse.

Imidlertid begyndte Sygdom at gøre sig mere og mere gældende. Og hans tidligere Virken med Lægevidenskab, Samfundsforhold og Historie blev til intet for ham. Kun det betød nu noget: at gaa vel herfra. Passende sang vi ved hans Jordefærd en Salme, han selv havde forfattet, og hvori et Vers lyder:

»Hil saa dig, som sank i Grav,
Gud er selv din Støttstav.

Pris ham sunge
hver en Tunge,
lad den runge som et Hav«.

H. K. K.

Litteratur om Ribe Amt

Brørup Sogns Historie

Brørup Sogns Historie ved *Aug. F. Schmidt* udkom i 1949. Det har været en Historieskrivning med Forhindringer. Først arbejdede fhv. Højskoleforstander *Søren Alkærsig* med Sognets Historie, men Døden afbrød brat hans Arbejde. Man henvendte sig da til Lærer *H. C. Frydendahl* i Krarup, der var født i Sognet. Han fortsatte Arbejdet i nogle Aar og fik en stedlig Medarbejder i Bankrevisor *M. P. Brorsen*. Imidlertid døde Frydendahl allerede 1947. Man henvendte sig saa til Forfatteren *Aug. F. Schmidt*, der fuldendte Værket.

Efter Alkærsigs Død var et Udvalg paa 12 Mand traadt sammen for at sikre Arbejdets Fortsættelse og skaffe de nødvendige Penge. Det var Boghandler *H. V. Nielsen*, Bankdirektør *C. F. Christiansen*, Redaktør *J. Larsen*, Snedkermester *Chr. Askov*, Sogneraadsformand *S. Hansen*, Direktør *C. Jensen*, Førstelærer *J. K. Jensen*, Postbud *H. Nielsen*, Læge *C. Tegllhus*, Førstelærer *P. K. Voldsgaard*, Gdr. *C. Thygesen* og Gdr. *Max Nissen*. Udvalget hjalp ogsaa med at indsamle Stof og fremskaffe Billeder.

Bogen er altsaa ikke skrevet af én Haand, men det mærkes ikke meget under Læsningen. Alkærsig har skrevet om Geologien, det meste om Oldtiden og Vejene samt Fattigvæsenet. Navnlig Stykket om Fattigvæsenet er fyldigt og godt, levende og interessant, hvorimod visse Enkeltheder i Oldtidshistorien næppe kan staa for Kritik. Endvidere har *Poul Rasmussen* skrevet om Thuesbøl og Eskelund paa Grundlag af Matriklerne fra det 17. Aarhundrede, *Voldsgaard* skriver om Gerndrups Udskiftning, *Lars P. Larsen* om Sygekassen, mens det øvrige er *Aug. F. Schmidt* og den i Sognets nyere Historie særlig kyndige *M. P. Brorsen*, der skriver om Sognets Foreninger, der næsten alle er behandlede lige fra Biblioteket og Banker til »Julens Glæde«.

Det er dog *Aug. F. Schmidt*, der sætter sit Præg paa Bo-

gen, ikke blot som Redaktør, men først og fremmest som Forfatter, idet han har skrevet det meste. Han behandler Stednavne, Tislundstenen, Skove og Veje, By- og Gaardhistorien, Møller, Landbruget efter Udskiftningen, Plantager, Statistik, Fremskridtsmænd, Kirker, Præster og Skoler, folkelig Vækkelse, Krigene, kommunal Historie, Stationsbyens Forhold, Virksomheder og Institutioner, ligesom han har forsynet Bogen med Registre.

Der er navnlig to Forhold, der præger denne Bog: Det er især den nyere Historie, der behandles, d. v. s. Tiden siden Udskiftningen, saaledes begynder Gaardhistorien først her — hvad der for den udensogns Læser maaske er en Fordel. For det andet er Bogens Kilder overvejende trykt Materiale; kun i ringe Grad har Schmidt sine Oplysninger direkte fra Arkiverne. Dette er naturligvis en væsentlig Mangel. O. Nielsen har ikke udtømt Arkiverne, og meget værdifuldt Stof kunde være fremdraget og burde have været det. Paa den anden Side maa det straks siges, at den trykte Litteratur er udnyttet i saa stort Omfang, at der alligevel er kommet en god Bog ud af det. Schmidt kender en Rigdom af trykte Kilder og har benyttet dem flittigt. Resultatet er som sagt blevet en god Sognebog paa 540 store Sider, med smukt Tryk og et Væld af gode Billeder, en Bog, Udvalget og Sognet kan glæde sig over.

I »*Ribe Stifts Aarvog 1950*« har Biskop *Lindegaard* fortsat Traditionen fra Biskop Scharlings Tid med at skrive *et Brev fra Ribe Bispegaard*; Biskoppen skriver til vor utrygge Tid om den kristne Frimodighed. Desuden indeholder Aarbogen 8 Afhandlinger foruden Noter; de er alle dygtige og i høj Grad læseværdige, men kun en af dem angaar direkte vort Amt, nemlig Pastor *K. Høgsbro Østergaards* værdifulde og interessante Undersøgelse af *Altertavlen i Vester Starup Kirke*. Det smukke gotiske Skabalter indeholder 30 Helgenbilleder, som Østergaard tager op til Undersøgelse. Særlig interessant er hans Paavisning af, at 12 smaa Figurer paa Predellaen eller Fodstykket er Nødhjælpere. Imidlertid er Helgenbilledbestemmelsen et vanskeligt Felt, hvad Østergaard ogsaa er klar over. Han er saaledes ikke sikker paa, om Nr. 4, en Biskop med en Monstrans i Haanden, er Sct. Christophorus. Saa vidt jeg kan

se, er det netop meget tvivlsomt, selv om man nok kan tænke sig, at Hostien skal forestille Kristusbarnet. Han afbildes almindeligvis med Kristusbarnet, med et Træ eller en Stav. I det hele taget kan det vist være et Spørgsmaal, om alle Figurerne skal forestille Nødhjælpere. Østergaard skriver videre, at man ikke kender meget til Sct. Margarethas Legende, og det er jo for saa vidt rigtigt, som det er bevist (1863), at de Martyrakter, der findes om hende, er falske. Men det har Middelalderen slet ikke regnet med, og derudfra har man saa forsynet hende med en Drage som Attribut. Legenden gaar nemlig ud paa, at hun er født i Antiochia i Pisidien. Hendes Fader var hedensk Præst ved Byens Tempel. Men hun blev tidlig greben af Kristendommen, hvorfor den forbitrede Fader jog hende ud at vogte Svin. Her saa den kejserlige Feltherre Olybrius hende og blev saa betaget af hendes Skønhed, at han vilde ægte hende, men hun afviste ham og vilde ikke opgive sin Kristentro. Saa lod han hende nøgen piske og knibe med Tænger, dog forgæves. I Fængselet fristede Djævelen hende i en Drages Skikkelse; men hun fordrev ham med Korsets Tegn. Senere vilde man drukne hende i en Kedel Vand. Da viste den Helligaand sig som en Due og døbte hende. Hun blev halshugget 275, men holdt forinden en saa gribende Tale, at mange blev omvendt. Af Legenden forstaar vi, hvorfor Staruptavlen anbringer Dragen ved hendes Fod; ofte fremstilles hun trædende paa Dragen. Det er saaledes Tilfældet i en Pilaster i Lunde Kirkes Skabalter.

Paa »Dansk Hjemstavns Forlag« (Aage Jacobsen, Ribe) har *Aug. F. Schmidt* udsendt »*Sydøstjyllands Historikere*«, ca. et halvt Hundrede smaa Biografier af Lokalhistorikere fra denne Egn. Dog er Begrebet Lokalhistoriker taget i meget vid Betydning. Den kendte Kirkemand V. Brücher fra Aagaard vilde sikkert være blevet forundret over at se sig indrulleret blandt Lokalhistorikerne, fordi han skrev sine Erindringer. Alligevel har Schmidt Ret i, at »bortset fra København og Omegn kendes ikke fra nogen Del af Danmark saa mange Lokalhistorikere som fra Kolding med Opland«. Det er denne Rigdom, der har faaet Schmidt til at skrive Bogen. Og saa tropper de da op disse Mænd, som man har kendt gennem de mange Aar, enten personlig eller gennem deres Værker. Her er den store Historiker P. Elias-

sen, den geniale J. O. Brandorff, den selvstændige og lune Bonde, Holbergkenderen og -elsker Poul Terp, der er selve Evald Tang Kristensen og den dygtige Arkivar Hans Knudsen. Men jeg skal iøvrigt kun nævne dem, der er knyttet til vort Amt, og hvoraf mange har skrevet her i Aarbogen: Apoteker Ravnholt, Lærer Jespersen, I. H. Byriel, J. P. Harbo, John Kvist, Ludvig Schrøder, Poul Bjerger, Fr. Schrøder, Roar Skovmand, H. F. Feilberg, Marius Kristensen, Jørgen Nissen, John Richter, Søren Alkærsg, P. N. Frost, Kierekeby, O. Nielsen, John Møller, N. Thøgersen, J. Andersen og Vilh. Bang. De fortjener nok at mindes for det uhyre Arbejde, det ofte har været at skrive Egnshistorie. Desuden maa det nævnes, at Bogen giver en nyttig Oversigt over Litteratur om Sydøstjylland.

Blandt Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Skrifter har *Gudmund Hatt* udsendt et sikkert afsluttende Arbejde om *Oldtidsagre*. Her er en fuldstændig Fortegnelse over alle Forekomster i Danmark, ogsaa alle i vort Amt lige fra S. Farup og Lovrup til Lydum og Borre. Desuden er der Beskrivelse af en Række af dem, Forklaring over deres Tilblivelse og Datering, ligesom Oldtidsagrene uden for Danmark ogsaa behandles. Det er et mægtigt Arbejde, Professor Hatt her har afsluttet, og det var i yderste Øjeblik, han begyndte paa det (1927). Nu vilde det være for sent. Danmarks Heder, hvor de fleste fandtes, er næsten forsvundne. Hatts Arbejder med Oldtidsagrene og Jernalderens Bopladser har inden for Arkæologien og Landbrugshistorien betydet en saadan Fornyelse i Forskningen, at de altid vil blive staaende som fremragende. — I *M. Mackeprangs* Pragtværk *Jydske Granitportaler*, som det er en Nydelse at læse, findes en spredt Omtale af Enkeltheder i ikke mindre end 24 af Amtets Kirker, ogsaa Domkirken. Her lægger man særlig Mærke til, at vor store Kirkekender i Omtalen af Gavltreueffet over Kathoveddøren, »Det himmelske Jerusalem«, hævder, at de to Personer nærmest Kristus og Maria er Erik Ejegod og Sct. Liffdag, idet han sætter Relieffet til Biskop Radulfs Tid omk. 1170.

Den altid myreflittige *Roar Skovmand* har i Anledning af Arbejdernes Oplysningsf. 25 Aars Jubilæum udsendt endnu et stort Skoleværk »*Lys over landet*«, men det er ikke bare AOF's korte Historie, her behandles, men al Oplysningsar-

bejde i Arbejderkredse lige fra den mærkelige »Oplysning« under Strejken 1797. Uvildigt og smukt undersøger Skovmand Hændelser, Motiver og Maal for dette Arbejde og kaster herved et nyt Lys over dansk Kulturliv. Ogsaa vort Amt berøres heri; vi kan nævne Askov Højskole, Jørgen Bankes, Bomholts, Rasmus Vinds og Sundbos Indsats, Folkeuniversitetsarbejdet i Varde ved Aarhundredskiftet, men navnlig Esbjerg Arbejderhøjskole. Naturligvis yder den ogsaa Bidrag til Socialdemokratiets Historie og til Højskolens. Bogen hviler paa omfattende Forstudier.

— Atter i Aar møder *Sal. Frifelt* og *T. Tobiassen Kragelund* med et Bind Kulturhistorie: »*Jyder Vester fra er mange Slags*«. Frifelt skildrer den første frivillige i det amerikanske Ekspeditionskorps i den første Verdenskrig og skriver ellers om Foregangsmænd og Almuekunstnere, men alle uden for vort Amt. Tobiassen holder sig derimod til hjemlige Egne og bidrager atter til det gamle Haandværks Historie og lader *Skotøjshandler H. I. Jensen*, Esbjerg, fortælle om sin Uddannelse i Kunsten at lave Sko, den han fik lært til Fuldkommenhed, lige før Fabriksfodtøjet satte ind og ødelagde det gammeldags Haandværk. Dernæst behandler Tobiassen *Fattigfogden* eller »Stodderkongen«, *Pjaltekræmmeren* og *Skindhandleren* og andre *løjerlige Folk* som »æ Komediantspiller« og »æ Fynbokuen« fra Fattighuset paa Kragelund Hede, altsaa Medlemmer af den sørgelige Garde af Tiggere og Originaler, der i gamle Dage hørte til i hvert Sogn, og hvis Færden og Historier bidrog til Underholdningen paa Egnen. Med sit indgaaende Kendskab til hele den gamle jyske Almuekultur formaar Tobiassen rigtig at skildre disse Skæbner. — I *Aage Aagesens Disputats: »Geografiske Studier over Jernbaner i Danmark«* gives adskillige interessante Oplysninger om Jernbanernes Indflydelse paa Egnen og dens Befolkningsforhold m. m. — I »*Jul i Vestjylland*« skriver *Ejnar Askgaard* om Ribe-Rektoren *Christian Falster*, *J. Nyberg* om *Jacob A. Riis*, *Axel Th. Harck* om *Heden ved Varde* og *H. Palludan-Rasmussen* om *Bleggaarden* sammesteds, mens *Aug. F. Schmidt* behandler *Gammeldags Bryllup i Egnen mellem Ribe og Gram*. — Ogsaa Juleheftet »*mågen*« maa nævnes, da det indeholder en Mængde personalhistorisk, arkæologisk og folkløristisk Stof; undertiden kan det dog være vanskeligt at skelne mellem »*Dichtung und Wahrheit*«.

H. K. K.

Virksomheden

24. Sep. 1949 holdt Samfundet et udmærket og velbesøgt *Aarsmøde i Verst Forsamlingshus*, hvor de venlige og gæstfri Verstsognere med Forsamlingshusets Formand P. Mortensen, Tersbølgaard, i Spidsen havde ordnet alt det praktiske paa bedste Maade. Ved Generalforsamlingen mindedes Samfundets Formand, Forfatteren Sal. Frifelt, Ølgod, fhv. Seminarieforsøger Helge Haar, Ribe, Lærer Jeppe Hejbøl, Ansager, Lærer J. H. Byriel, Vamdrup, og Bogtrykker Paul Schrøder, Esbjerg, der alle var afgaaet ved Døden. Endvidere lykønskede han Lærer H. K. Kristensen, der for sit Arbejde med Vestjyllands Historie var blevet tildelt den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Prismedalje, og aflagde iøvrigt Beretning om Arbejdet i det forløbne Aar. Kassereren, H. K. Kristensen, fremlagde Regnskabet, der godkendtes. Dernæst vedtoges nogle mindre Lovændringer. Sal. Frifelt og Pastor Høgsbro Østergaard, Aastrup, genvalgte begge til Bestyrelsen, mens Kontorchef P. Lerche Thomsen, Ribe, og Kunstmaler N. Holbak, Esbjerg, genvalgte som Revisorer. Under eventuelt foreslog Vejassistent Kristensen, Grindsted, af afholde Sommermøde i Hovborg, et Forslag, som Bestyrelsen haaber at kunne gennemføre i 1951. Paa Forslag af Bestyrelsen vedtog Generalforsamlingen at udnævne Brolægger P. M. Gundesen, Esbjerg, til Æresmedlem som en Paaskønnelse for den udmærkede Støtte, Gundesen paa forskellig Maade gennem mange Aar har ydet Historisk Samfund. Formanden sluttede Generalforsamlingen med en Tak til Verst Sogn for den gode Modtagelse. — Derefter begyndte det offentlige Møde. Her holdt Lærer J. Kvist, Kragelund, et beundringsværdigt dygtigt Foredrag om Verst Sogn gennem Tiderne. Det lønnes med stærkt Bifald. Ved Kaffebordet vekslede Tale og Sang, bl. a. talte Sal. Frifelt, Førstelærer Raun Jensen, Outrup, Gdr. Graunholdt, Verst, Pastor Nymand og Brolægger Gundesen. Til Slut viste Kristensen Historisk Samfunds Lysbilleder.

18.—19. Nov. afholdt Samfundet i Forbindelse med Centralbiblioteket i Esbjerg et vellykket *Kursus paa Biblioteket i Slægts- og Gaardhistorie for Begyndere*. 46 Deltagere fulgte med Iver og Arbejdslyst de forskellige Timer. Centralbiblio-

tekets Formand, Landsretssagfører A. C. Krebs, bød Velkommen, hvorefter Kursusets Lærere, Forf. Sal. Frifelt, Overbibliotekar, Frk. Ingrid Vig Jensen, Forretningsfører T. Tobiassen og Lærer H. K. Kristensen, tog fat. Der blev givet Oversigter over de vigtigste Kilder, baade i Litteraturen og Arkiverne, Vejledning i Indsamling af mundtlige Overleveringer samt Øvelser i Skriftlæsning og Opstilling af Slægts- og Ahnetavler, ligesom der stilledes Spørgsmaal og udveksledes Erfaringer. Kursisterne anmodede om at faa Kursuset gentaget ad Aare.

27. April 1950 var det 100 Aar siden, Lærer J. P. Nielsen, Darum, fødtes (se fra Ribe Amt 1941!). Historisk Samfund i Forbindelse med gamle Elever *afslørede denne Dag en Mindesten* med Bronzerelief i det lille Anlæg midt i Byen foran Hotellet. Formanden, Sal. Frifelt, bød Velkommen og holdt en smuk Afsløringstale og indflettede her et Digt, han i sin Tid skrev til sin Barndoms Lærer:

»— Hvem fik vel som Gave en skønnere Pligt
 end Degnen, der nytter sin Dag
 og planter i Børnenes Sind som et Digt
 Korsmærket i Danskernes Flag!
 At leve som Danske og virke med Flid
 er Maalet for Skole og Degn.
 Og glemmes hans Ord,
 de sætter dog Spor:
 De former en Slægt og en Egn!«

Derpaa talte fhv. Sogneraadsformand P. Nielsen om den Taknemlighedsgæld, Sognet staar i til Lærer Nielsen, der var Lærer for 3 Generationer og søgte at opdrage dem til frie, selvstændige Mennesker. Desuden var han Foregangsmand paa Skolelodden og Anfører i alle Fremskridt. Han fik Modstandere, men næppe Fjender. Gdr. H. P. Hansen, Søn af den bekendte Lambert Hansen, Lærer Nielsens Ven og Medarbejder, afslørede derpaa Stenen med Indskriften: »Peder Jakobi Nielsen, f. 27. April 1850, d. 10. Marts 1940. Lærer og Kirkesanger i Darum i 49 Aar. Frihed og Fremgang viede du dine bedste Manddomsaar. Tak for Sangen i Skole og Kirke«. Sluttelig overdrog Sal. Frifelt Mindemærket til Darum Sogns Folk. Sogneraadsformand Aage Lundgaard modtog Mindet og takkede paa Sognets Vegne. Tømmerhandler Simon Nielsen, Skovlund, takkede og udtalte bl. a.: »Far var først og fremmest Lærer, han elskede Skolen og Eleverne; han følte sig stærkt knyttet til Darum.

Vi Søskende takker for den Ære, der er vist Far«. — Medaillonen er udført af Lærer Niensens Søstersøn, Johs. Bjerre, København. Om Aftenen holdtes under stor Tilslutning Møde paa Hotellet. Efter at Sal. Frifelt havde budt Vel-

Mindestenen for P. J. Nielsen, Darum.

kommen, talte Biskop Lindegaard, Ribe, om Betydningen og Værdien af den Indsats, som var øvet af det Lærerkuld, hvortil Lærer Nielsen hørte. Biskoppen viste, hvor meget Folkeskolen betød for vort Folk. Og Lærerne arbejdede ikke alene for Skolen, men hjalp alle, unge som ældre. Disse gamle Lærere var derfor en lykkelig Slægt. Vi takker dem og ærer deres Minde. (Forsamlingen rejste sig). Ved Kaffe-bordet talte H. P. Hansen, Marinus Lundgaard, P. Nielsen, Dalgas Thomsen, Lærer Nielsen, Skærlund, Johs. Bjerre, M. Petersen, Alrø, Simon Nielsen og Lærerinde Frk. Nielsen, Gesten. Sal. Frifelt takkede Biskoppen og de øvrige Talere samt alle, der havde bidraget til at faa Stenen rejst, og da især Forretningsfører T. Tobiassen, der havde taget Initiativet og gjort Forarbejdet.

Endvidere gør vi opmærksom paa, at der i Sommer er rejst en Mindesten over Professor P. A. Pedersen i Sig, Pro-

fessorens Fødeby, væsentlig paa Initiativ af Rentier Th. Urup, Sig, og Gdr. Laurids Pedersen, Ovnbøl. Pastor Høgsbro-Østergaard bragte her en Hilsen fra Historisk Samfund.

Den 17. Juni 1950 holdt Samfundet *Byvandring i Ribe*. Først besaa man Domkirken, hvis Bygningshistorie og væsentlige Mindesmærker, H. K. Kristensen gennemgik og forklarede, derpaa gik man rundt i Byen og ind i de gamle Gaarde, hvor Kristensen viste, hvordan disse Renæssancebygninger var bygget over et overleveret gotisk Grundplan som Gavllhus med Gavl og et mindre Porthus ud mod Gaden, mens de lange Længer strakte sig dybt ind paa smalle Grunde, fordi Pladsen ud mod de Gader, der i Ribes Størhedstid udgjorde Hovedfærdselsaaren, var saa kostbare, at man kun kunde faa Raad til at trænge sig frem til dem med Gavlen. Ogsaa Raadhuset, Taarnborg og Klosteret blev beset og beundret.

Historisk Samfund vil gerne takke de Myndigheder og Institutioner, der i det forløbne Aar har støttet Samfundet eller skænket Bidrag til Rejsningen af Stenen i Darum. Ligeledes takker det Centralbiblioteket og Overbibliotekar, Frk. Vig. Jensen for Gæstfrihed og Hjælpsomhed under Kuruset.

Nye Medlemmer

Væverske, Frk. Else Mikkelsen, Tistrup.
 Postbud Hans Mikkelsen, Tistrup.
 Børge Gjødesen Mikkelsen, Kastrup.
 Arkitekt W. Jørgensen, Varde.
 Grosserer Carl Lund, Esbjerg.
 Gaardejer Bertel Jensen, Urupgaard, Eg.
 Mejeribestyrer E. Christensen, Eg.
 Købmand Gr. Gregersen, Ovtrup.
 Lærer Sørensen, Lamborg, Eg.
 Gaardejer Harald Mikkelsen, Lervad, Tistrup.
 Fru B. Damgaard, Lervad, Tistrup.
 Malermester Pedersen, Tistrup.
 Gaardejer Thormod Christensen, Frisvad Mølle, Varde.
 Bygmester Andr. Pedersen, Sig.
 Arkitekt Riis Olsen, Varde.
 Lærerinde, Frk. Lydia Hejbøl, Bøvl, Stakroge.
 Sognefoged F. H. Søndergaard, Torstrup, Sig.
 Gaardejer Kr. Raunkjær, Raunkjærgaard, Lyne.
 Manufakturhandler Frode Nielsen, Glejbjerg.
 Gaardejer P. Mortensen, Tersbølgaard, Verst.
 Gaardejer Laurids Thomsen, Gammelenge, Bække.

Gaardejer Søren Thomsen, Hedelund, Verst.
 Lærer Vald. Andersen, Bække.
 Arbejdsmand Peter Sørensen, Verst.
 Lærer Rebsgaard, Torsted, Verst.
 Installatør Albert Petersen, Jordrup.
 Førstelærer S. Ravn Jensen, Ovtrup.
 Sognefoged S. Gravholt, Verst.
 Frk. Kristiane Søndergaard, Ounbøl, Sig.
 Bogbinder Niels Hansen, Varde.
 Fru Harriet Petersen, Bolhede, Nordenskov.
 Landpostbud Jens Chr. Jensen, Kvong.
 Gaardejer Alfred Strandby, Skads.
 Gaardejer Chr. O. Christensen, Brøndum.
 Musiklærerinde, Frk. Bengaard, Esbjerg.
 Fru O. Bischoff, Esbjerg.
 Rentenyder A. Fjeldgaard, Esbjerg.
 Overlærer J. Fager, Esbjerg.
 Kutterejer Brinck Hansen, Esbjerg.
 Lærer S. P. Holst, Esbjerg.
 Havnearbejder Chr. R. Jensen, Esbjerg.
 Provst A. Kærgaard, Esbjerg.
 Viceskoleinspektør S. Land, Esbjerg.
 Lærerinde Anna Munk, Esbjerg.
 Overlærer C. Markussen, Esbjerg.
 Lærer H. L. Obling, Esbjerg.
 Bankdirektør Rasmussen, Esbjerg.
 Overlærer Friis Legart Skov, Esbjerg.
 Snedker P. Schmidt, Esbjerg.
 Lærer S. P. Sørensen, Esbjerg.
 Gaardejer Hans Pedersen, Skast.
 Tømmerhandler Fr. Rhod, Lunde.
 Gaardejer H. P. Hansen, Darum.
 Politibetjent Svend Nielsen, Ribe.

Til Medlemmerne!

Dansk historisk Fællesforening har udsat en Præmie paa 300 Kr. for en værdifuld Artikel om en Bys eller Egn's Forhold under Besættelsen, fremkommet i en af de amtshistoriske Aarbøger inden Udgangen af 1952. Præmien vil blive uddelt i 1953, og det er Fællesforeningens Styrelse, der bedømmer de fremkomne Afhandlinger og afgør, hvem Prisen skal tilfalde.

Redaktionen af „Fra Ribe Amt“ opfordrer da de Forfattere, der kan tænke sig at behandle et saadant Emne fra en eller anden Egn af vort Amt, til at indsende Afhandlingerne til Lærer H. K. Kristensen, Lunde Jyll., senest 1. Maj 1952, og da det er muligt, der kan komme flere Afhandlinger om Emnet, beder vi af Hensyn til Pladsen de Forfattere, der kan faa Arbejdet færdigt saa tidligt, om at indsende det allerede 1. Maj 1951.

— Angaaende Bøger, som vore Medlemmer har Ret til at købe til nedsat Pris, se forrige Aarvog S. 316—17.

LOVE

§ 1.

Samfundets navn er „Historisk samfund for Ribe amt“.

§ 2.

Samfundets formål er at virke til oplivelse af den historiske sans ved at fremdrage den stedlige historie og vække forståelse for de minder fra ældre og nyere tid, som denne landsdel rummer.

§ 3.

Formålet søges nået dels gennem afholdelse af offentlige møder rundt omkring i amtet, dels ved udgivelse af en årbog, hvori der fremdrages og fortælles om emner af nævnte art på en let læselig måde, samt ved at tilskynde til og — hvis pengemidlerne tillader det — ved at understøtte undersøgelsen af jordfund og udgivelsen af samlede bearbejdelser af historiske emner amtet vedrørende.

§ 4.

Medlem af samfundet er enhver, der melder sig til bestyrelsen, og som betaler et årligt kontingent, hvis størrelse retter sig efter den afdeling, man indmelder sig i, idet medlemmer i

afdeling I betaler 5 kr. årligt,

afdeling II, der omfatter livsvarige medlemmer, betaler 100 kr. en gang for alle eller 35 kr. årligt i 3 år, institutioner betaler dog 150 kr. en gang for alle,

afdeling III, der omfatter støttende kommuner og andre, betaler mindst 12 kr. årligt.

Bestyrelsen kan med generalforsamlingens godkendelse foretage ændringer i disse kontingenters størrelse. Alle medlemmer modtager uden betaling et eksemplar af samfundets årsskrift samt til nedsat pris de skrifter, som samfundet iøvrigt måtte udgive.

§ 5.

Samfundets bestyrelse består af 7 medlemmer, som vælges af årsmødet ved simpel stemmeflerhed for 3 år ad gangen, idet der hvert år, som er deligt med 3, vælges 3 medlemmer, de øvrige år 2. Hvert år vælges tillige 2 revisorer.

§ 6.

Bestyrelsen vælger selv formand, næstformand og kasserer samt et redaktionsudvalg på 3 medlemmer.

Formanden i redaktionsudvalget, der tillige er samfundets sekretær, vælges ligeledes af bestyrelsen og lønnes med et af bestyrelsen fastsat honorar.

Desuden vælges et foredragsudvalg på 2 medlemmer, af hvilke samfundets formand er det ene.

Bestyrelsen fører protokol over sine møder; der kræves simpel stemmeflerhed for dens beslutninger. Formandens stemme er afgørende, når stemmerne står lige.

§ 7.

Kontingenter fra livsvarige medlemmer indgår i et reservefond, hvis renter tilflyder den årlige drift. Under ekstraordinære forhold kan der, når 5 bestyrelsesmedlemmer stemmer derfor, hæves af fondet.

§ 8.

Samfundets regnskabsår er finansåret.

§ 9.

Samfundet afholder hvert år, i forbindelse med et offentligt møde, et årsmøde, i hvilket der gives beretning om virksomheden i det svundne år og fremlægges et revideret regnskab til godkendelse.

§ 10.

Der indvarsles til årsmøde mindst 8 dage før dettes afholdelse. Forslag, der ønskes behandlet, indgives til formanden senest 4 dage forinden. Ekstraordinært årsmøde afholdes, når bestyrelsen bestemmer det, eller 30 medlemmer skriftligt kræver det.

§ 11.

Samfundet kan ophæves, når $\frac{3}{4}$ af medlemmerne stemmer derfor. Samfundets ejendele overgår da til Ribe antikvariske samling.

Således vedtaget på årsmødet i Verst den 24. september 1949.

Regnskab for Mindestensafsløring i Darum

Indtægt	Kr.	Ø.
Entre til Aftenmødet.....	165	00
Ribe Landbosparekasse	100	00
Darum Sogneraad	100	00
Dagbladet „Vestkysten“	200	00
Esbjerg Andelssvineslagteri	200	00
„Bikuben“	200	00
Nyborg Sparekasse	100	00
Balance...	1065	00

Udgift	Kr.	Ø.
Modellering	150	00
Bronzestøbning	150	00
Stenen	388	20
Fundamentet	29	00
Rejsegodtgørelser, Foredrag, Leje af Sal.....	155	00
Kontrol, Avertering m. m.	47	25
Overskud	145	55
Balance...	1065	00

Lunde J, den 12. Juni 1950.

H. K. KRISTENSEN

Revideret uden Bemærkning.

Ribe, den 7. Juli 1950.

Niels Holbak

P. Lerche Thomsen

REGNSKAB FOR AÅRET 1949

Indtægt	Kr.	Øre	Udgift	Kr.	Øre
Kassebeholdning	88	74	Aarbogens Trykning, Kllicheer og Særtryk.	3133	00
Medlemsbidrag og Subskription			Forfatterhonorarer.....	640	50
695 Medlemmer	3475,00		Aarbogens Udsendelse	346	10
1 —	10,00		Løn til Redaktør og Sekretær.....	250	00
35 Kommuner	460,00		Bogkøb og Indbinding	241	65
2 livsvarige 2. Rate	60,00		Møder	205	23
35 Subskribenter	70,00		Repræsentation v. D. hist. Fællesfore. Aarstm.	80	50
3 Medlemmer for 1948	15,00		Kontingent til D. hist. Fællesforening ...	82	78
			Telefon, Porto, Papir m. m.	174	12
Godtgjort Porto	4090	00	Overskud	946	11
Salg af Aarbøger	159	30			
Tilskud fra Ribe Stiftamt	277	90	Balance...	6099	99
— - Staten	200	00			
— - Varde Byraad	500	00			
— - Varde Sparekasse	100	00			
— - N. Nebel Sparekasse.....	25	00			
Oversk. ved Kurs. for Lokal- og Personalhist.	50	00			
Oversk. ved Rejsning af Mindesten i Darum	24	50			
Leje af Lysbillede.....	145	55			
1000 Cirkulærer godtgjort	15	00			
Annoncer	24	00			
	400	00			
Balance...	6099	99			

Lunde. Jyll. 12. Juni 1950.

H. K. Kristensen

GRUNDFONDEN:

Grundfonden 10/6 49	Kr. 2204 39
Indvundne Renter	— 57 03
Grundfonden 15/4 50	Kr. 2261 42

Revideret uden Bemærkning

Ribe, den 7. Juli 1950.

P. Lerche Thomsen.

Niels Holbak.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Lutrupperne på Estrup. Af Forfatter Aug. F. Schmidt.
2. Nogle Fæsteskifter og Forhold paa Ryttergodset. Af Lærer H. K. Kristensen.
3. Bønderdragter i Ribe Amt. Af Museumsinspektør, Fru Ellen Andersen.
4. Vildtfangst med Krog og Snare. Af Forretningsf. T. Tobiassen Kragelund.
5. Det hesselmedske Landalmuebibliotek. Af Førstelærer P. C. Paaske.
6. Løven i Varde Bys Vaaben. Af Arkivar C. Lindberg Nielsen.
7. En Soldaterdagbog. Af Lærer H. K. Kristensen.
8. Smaastykker.
  - a. Naturfredning. Af Snedkermester N. Thomsen.
  - b. Stenderup fællesmark. Af Lærer M. A. Ebbesen.
  - c. En sørøverhistorie. Af Arkivar C. Lindberg Nielsen.
  - d. To mosefund. Af Lærer H. Øllgaard.
  - e. Fra Grænsekontrollen. Af Forfatter A. Fuglsang.
  - f. Ti Stude. — —
  - g. Børnepenge. -- —
  - h. Peder Juel til Hundsbæk. Af Lærer Vald. Andersen
  - i. Præstedrab. Af Førstelærer John Kvist.
  - j. Hekseprocesser. — —
  - k. Livet i Kjelst. Af Lærer K. Kristensen.
  - l. Fra Fiilsøs udtørring. Af Lærer E. P. Kappelskov.
  - m. Efterskrift. Af Lærer H. K. Kristensen.
  - n. Mindeord: Fru Ingeborg Appel. Lærer J. H. Byriel. Læge H. Torbøl.
9. Litteratur om Ribe Amt.
10. Virksomheden. Nye Medlemmer. Love. Regnskabet.

Generalforsamling afholdes paa Gredstedbro Hotel Lørdag d. 30. September Kl. 18,30. Offentlig Møde Kl. 19,30. Kunstmaler N. Holbak taler om Folkekunst i Vestjylland og H. K. Kristensen om Træk af Gredstedbroegnens Historie.

Historisk Samfund for Ribe Amt har følgende Bestyrelse: Forfatteren *Salomon Frifelt*, Ølgod, Formand, Redaktør *P. Friis*, Varde, Lærer *H. K. Kristensen*, Lunde, Jyll., Kasserer og Sekretær, Biskop, *C. M. Lindegaard*, Ribe, Biskop, Dr. phil. *C. I. Scharling*, Kongens Lyngby, Forretningsfører *T. Tobiassen*, Esbjerg, og Sognepræst *K. Høgsbro Østergaard*, Aastrup, Glejbjerg. — Redaktionsudvalget er *H. K. Kristensen* (Fmd.), Biskop *C. I. Scharling* og *T. Tobiassen*.

DANSK ANDELS GØDNINGSFORRETNING